

KARCZMA (166) sb f

karczma (164), **karzczma** (1), **kaczma** (1); kaczma *CzahTr*; karczma : karzczma *RejZwierc* (2 : 1).

karcz- , karczem; kârczm; *końcowe a jasne*.

sg N karczma (28). ◇ G karczmy (26). ◇ D karczmie (1). ◇ A karczmę (12) [w tym: -e (1)]. ◇ L karczmie (60). ◇ pl N karczmy (6). ◇ G karczem (5), kârczm (1); karczem: kârczm *SarnStat* (3 : 1). ◇ A karczmy (1). ◇ N a. A karczmy (1). ◇ L karczmach (21), karczmiéch (4); -éch *WyprPl*; -ach : -éch *SarnStat* (6 : 3); ~ -ach (15) *ModrzBaz* (3), *MWilcHist*, *CzechEp*, *GórnRozm*, *GostGosp* (2), *SarnStat* (6), *SkarKaz*; -âch (4) *GliczKsiąż*, *RejZwierc*, *BielKron*, *PudłFr*; -(a)ch (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII w.

1. *Miejsce wyszynku alkoholu i spotkań okolicznej ludności, przede wszystkim chłopów, także gospoda, dom zajezdny; taberna Murm, Mymer¹, Mącz, Calep; caupona (a. copona) Mącz, Calep, Cn; diversorium Murm, Mącz; meritorium BartBydg, Cn; taberna meritoria Mącz, Cn; hospitium, pandocheum, popina (sellariola), stabulum, vinaria taberna Mącz; copo Calep; cauponula, synoecium, tabernula Cn (163) : Murm 137; Mymer¹ 13; BartBydg 89b; ZapWar 1533 nr 2407; ComCrac 20v; Item zefnal ze do Gifzdebna do karczmi przed Cleczewem mylią przyachal *LibMal* 1543/67, 1543/67, 1544/87, 1546/111v, 1547/126 [2 r.], 1548/143, 1550/156v; Bo fię dzys ofwieczy kazdy By też lezał wkarczmie zawzdy. *RejKup* m3v, m4v, n6v, x2; Bo i w karmiecz [!] to więcz biwa Ifz fie chlop krolem naziwa *RejRozm* 395; *BielKom* D2v; yákoby náuk fwyh nye byli pilni/ yedno po kârczmach dom od domu Iflukáiąc *GliczKsiąż* G6v; *RejWiz* 98v; *RejFig* Bb5; *RejZwierc* 117v; Iednák ty tego w kârczmie przed nászymi Láchy niemów. *OrzRozm* L; *Mącz* 42c, 64d, 78b, 301a, 312b (9); *GórnDworz* P4; *HistRzym* 114v; Przyiedzye też zálie pan Zięc do páná Szwagrá/ álic konie w kârczmie y s páchołki/ przywitáią go wždy *RejZwierc* 31, 111, 236v; Ktorego błędu nie iest też wolna Wielkonocna oná piofńká/ ktorą chłopstwu obzárzy fie w kârczmie/ tákze zacy y báby cáłymi gębámi fpiewáią *CzechRozm* 157v; *ModrzBaz* 36v [2 r.]; Ifz iako Opatrzny Kałper i Iakub braćia rodzeni zołtawili Brata mlodźego na imię Bartołza [...] na karczmie *ZapKości* 1582/3v, 1582/26v, 1587/69v [3 r.], 1589/89v; A gdy Chryftus włyłzał zgiełk á grzmot chłopstwá z włoczniámi/ z kiymi ku kârczmie idąc/ wyźrzał z kârczmy oknem z prędká *WerGośc* 219; *PudłFr* 34; *Calep* 258a; Kłody w ktorych dawáią piwá ná kârczmę/ tego pilnie ftrzedz/ áby ich nie zâkwáłzono w kârczmách *GostGosp* 134, 30, 32, 136; A ize karczm obroná Stárościému wrzędowi nalezy. *SarnStat* 510, 215, 510, 622 [4 r.], 623, 644 (14); *SkarKaz* 384a; Zem nie ná burku w kâczmie ni w kárty vtrácił/ Anim fię też z podwiká iáko żyw nie brácił. *CzahTr* C3; A gdy go iuz doleie/ z kârczmy go wywabi *KlonWor* 26.*

*W połączeniu z nazwą [karczma + nazwa (3), nazwa + karczma (2)] (5): Głowá kârczmá. *KlonFlis* Hv marg; Wnetze nádieźie y kârczmę czerwoná/ Kto ma twarz fłoná. *KlonFlis* Hv, H, Hv [2 r.].*

*W połączeniu z nazwiskiem [zawsze L + u + G sb; zawsze karczma + nazwisko] (4): ZapWar 1533 nr 2407; Thrzofz pyenyedzi bill vkradl zwoza wnoczi na noczlyegv wkarczmye v Małura wewłzi nyedalyeko glogowcza. *LibMal* 1548/140, 1548/139, 145v.*

*W porównaniach (4): Bo iuz więcz tám fzynkuie by w kârczmie co żywo. *RejWiz* 172v, 129; *RejPos* 24; Krzyczá/ ludzie wołáią/ iák w kârczmie v Gburow. *StryjWjaz* B4v.*

W *połączeniach szeregowych* (11): Pomścím fie tego w Kłafztorzech/ w kárczmách/ w łzpitalách/ we dworzach. *MWilkHist* E4, E4; *SarnStat* 246, 267 [2 r.], 293, 509, 705, 1235; Abowiem procz włok łą pożytki [...] z młynow/ z kárczem/ z czyńfzow mieyfckich *GrabPospR* L3v, L4v.

Przysłowie: A wedle przyflowya náffego polłkyego/ podle kołcyoła kárczmę buduye. *KromRozm III* A6v.

Zwroty: »w karczmie by(wa)ć« [szyk zmienny] (5): *MiechGlab* *5; tam wti karczmie bil Mądro miełczanin Skafzimirza *LibMal* 1543/67; *BielKron* 201; SZłáchćicy w kárczmách nie máią bywać *SarnStat* 622 [*idem*] 1173.

»do karczmy, ku karczmie, z karczmy iść (a. wyniść, a. chodzić)« [szyk zmienny] (3 : 1 : 1): *GroicPorz* h2; Ia idę s kárczmy łotrzy iefzcze w drugiey pili *RejFig* Ee3v; *WerGość* 219; *WujNT Act* 28/15; Włtawfzy idzie do Kárczmy/ iefli ma co grofzy. *KlonWor* 34.

»w, na karczmie mieszkać (a. zmieszkać)« (1 : 1): na karczmye v pana Goryenłkyego myał wolya łznya myałkacz *LibMal* 1548/139; A w kárczmách niechby tylko gołciom á przychodniom wolno było do czáfu zmiefzkác [*In tabernis ... liceat vivere*]. *ModrzBaz* 36v.

»w karczmie pić, pijący« [szyk zmienny] (3 : 3): *ZapWar* 1521 nr 2262; *LibMal* 1548/145v; *HistHel* C; Aby nie pił w kárczmie/ ázby záśiał/ y łtátki miał potrzebne do roboty. *GostGosp* 166; *SarnStat* 622, 1173.

»przyjechać (a. wjechać, a. zjeżdżać) do karczmy« = *divertere in tabernam Mącz* [szyk zmienny] (4): *LibMal* 1543/67 [2 r.]; *Mącz* 487d; Dionysia – Kiermałz, miefopuftij gdi łzie ono popij na iedne niłzą ziezdzaią, ij do iednej karczmij, z łwimij kucharkamij ij bękarcielij. *Calep* 326b.

»siedzieć (a. (za)siadać, a. zasieść, a. dosiedzieć), siedzący, siadanie w karczmie« [szyk zmienny] (10 : 2 : 1): *ZapWar* 1521 nr 2262; *RejRozpr* E4; *RejKup* bb6v; Twoiá to rzecz podobno z Koflem w Kárczmie łiedzieć *Prot* C3v; *RejPos* 306v; *Strum* L4; *ModrzBaz* 31v; *SkarŻyw* [237]; á oni w kárczmie iuż byli záśiedli łobie dobrze w rządz. *WerGość* 219; *GórnRozm* C2; *SarnStat* 622, 1173; *KlonFlis* H.

»jako na karczmie siedzieć« (1): IEden pan wielomożny niedawno powiedział/ W Polłcze łłáchćic iáko by też ná kárczmie łiedział. *KochFr* 33.

»w karczmiech stawać« (1): Nie w kárczmiéch dla noclegu/ ále w łzkołách łtaway. *WyprPl* C2v.

»(w)stąpić do karczmy« (4): będzie łye fráłował że nie dobre Zbożé/ włtąpi do Kárczmy/ vłkarża łye przed chłopcy *Strum* L4v; Stąpił we wsi do kárczmy/ áby łię ochłodził. *KochFr* 134; *SarnStat* 622, 1173.

Wyrażenia: »karczma piwna« (1): Kárczmy winne y piwne [*tabernae vinariae et cervisariae*]/ ábo wygládzone/ ábo Miełzczańom zápowieđziáne być máią. *ModrzBaz* 36v.

»karczma winna« = *taberna vinaria Mącz*, *Modrz* [szyk 1 : 1] (2): *Taberna vinaria*, *Winna kárczmá*. *Mącz* 498a; *ModrzBaz* 36v.

Szeregi: »nie w karczmie ani na bruku« (1): KRótko mówiąc/ nie w kárczmie/ áni też ná bruku/ (Może to być bełpiecznie nápiłano w druku) *PudłFr* 45.

»karczma i dom« (szyk 1 : 1] (2): *ZapWar* 1533 nr 2407; w niektórych Stárołtwách przypędzaią poddáne náłzé Duchowné y łwietckie ku brániu w domy y w kárczmy [*in domos et tabernas JanStat* 1047] piw z miáłteczek náłznych *SarnStat* 929.

»gospoda, (i) karczma« [szyk 3 : 2] (5): *Mącz* 411c; *Calep* 174b, 1043a; Gwałt w Kárczmách, gołpodách. *SarnStat* 626, 293. [*Ponadto przy innych szeregach 3 r.*].

»gościniec (a. gościnny dom), (i, a, abo) karczma« [szyk 6 : 2] (8): tedy noci przed tim bywaią w onych karczmach abo gościncach łtrachy á kołatanie Garczow *MiechGlab* *5; Taberna, Kramnicá/tafz/ wízeláka zwłafzczá yátá álbo namiot z łtárcic z defzczk á z dilów vczyniona w którey co przedáyá miáłto kárczmy á gościnengo [!] domu bywa brána. *Mącz* 437c, 159a, 218a, 275b, 487d [2 r.]; *SkarŻyw* [237]. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»karczma, (albo, i) młyn« = *taberna et molendinum JanStat* [szyk 4 : 3] (7): We młynie y w kárczmie niema nikt dáć wwiązánia/ wyiáwłzy żeby niemiáł gdzye indzye. *UstPraw* C4; *SarnStat* 683 [3 r.], 705 [3 r.].

»w karczmach i na targach« (1): áby ludzie źli/ łákomi/ zuchwáli/ nie bywáli w gromádzie/ ták w kościelech/ iáko w kárczmách y ná targách *GostGosp* 146.

»po ulicach i karczmach« (1): Bo iesliby to prawdá byłá/ iż fię wždy vrodził/ iáko ná káždy rok w kościele krzyczą: tákże po vlicách y kárczmách wołáią *CzechEp* 147.

»wieś i karczma« (1): Zywności we wsiách y kárczmách nie ma nikt gwałtem brác. *SarnStat* 509. *Przen: Piekło* (2) :

Wyrażenia: »karczma piekielna« (1): A kárczmarz iesłci dyabel/ ktory tákowe wízytki ktorzy ták mrą/ bierze do kárczmy piekielney ná wieczne potępienie. *HistRzym* 115.

»karczma smrodliwa« (1): Iesłcze náosłhátek poštáwíłz káżdego w oney kárczmie łmrodliwey á w oney márney gołpodzye onego wiecznego zátrácenia iego. *RejPos* 173v.

Szeregi »karczma a gospoda« (1): *RejPos* 173v cf »karczma smrodliwa«.

2. Zestawienia w funkcji n-loc: miejscowości (3) :

»Alzackie Karczmy« = *Elsasszabern* [kalka nazwy niemieckiej], *dzis. Saverne* (1): Taberna item, vel tres tabernae civitas Germaniae sedes Episcopi Argentinensis ab Argenterato per tria miliaria distans, Po niemiecku Elfás zabern yákoby Alláckie kárczmy. *Mącz* 437d.

»Hrozona Karczma« (2): Hrozona karczma po polgrofku y łtho tholp łfóly *MetrKor* 57/118v, 59/279.

Synonimy: 1. *gospoda, gościniec, »gościnny dom«, »szynkowny dom«.*